

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om Schiller og Bruden fra Messina

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om Schiller og Bruden fra Messina", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1807_67-com-root.pdf (tilgået 09. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Schiller døde den 9. maj 1805 efter mange års sygdom.

hentydning til dobbeltslaget ved Jena og Auerstedt den 14. oktober 1806, hvor en preussisk-sachsisk hær blev slået af Napoleons franske styrker. Schiller ligger begravet i Weimar, tæt ved Jena.

muligvis en hentydning til tragediens skueplads, Messina på Sicilien.

have.

antagelig en hentydning til Schillers eksperimenter med at forny den antikke tragedies formsprog, som han selv beskrev i fortalen til *Die Braut von Messina* fra 1803, "Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie" (1974b, s. 815-823, da. "Om Chorets Brug i Tragoedien", u.å.: 1806).

tidalder, også: oldtid.

Schiller døde den 9. maj 1805 efter mange års sygdom. Han blev begravet i gravkapellet Landschaftskassengewölbe på Skt. Jakobskirkenes gamle kirkegård i Weimar, men blev i 1827 overflyttet til fyrsternes gravkapel på Weimars nye kirkegård.

allusion til Schillers beskrivelse i fortalen til *Die Braut von Messina* (1803) af, hvordan kunsten kan hensætte tilskueren i et andet mulighedsrum: "Jeder Mensch zwar erwartet von den Künsten der Einbildungskraft eine gewisse Befreiung von den Schranken des Wirklichen, er will sich an dem Möglichen ergötzen und seiner Phantasie Raum geben" (Schiller 1974b, s. 816, da. "Ethvert menneske venter ganske vist af indbildningskraftens kunster en vis form for befrielse fra virkelighedens skranker, han vil fryde sig ved det mulige og give sin fantasi rum", overs. GV).

Grundtvig alluderer til Schillers skrift "Über naive und sentimentalische Dichtung" (1795-1796, da. "Om naiv og sentimental digtning" 1952), hvor Schiller skelner mellem to former for idyl: den arkadiske, der længes tilbage mod det tabte, og den elysiske, der peger fremad mod en ny guldalders harmoni (Schiller 1992, s. 775).

muligvis en hentydning til Schillers tiltrædelsesforelæsning "Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte?" fra 1789 (da. Hvad er og med hvilket formål studerer man universalhistorie?), hvor den sande videnskabmand - 'det filosofiske hoved' - forstår at samle historien til et teleologisk forløb.

Schillers skuespil *Die Räuber* (1781) var udkommet i en dansk oversættelse i 1801, betitlet *Røverne*. Oversætteren var Knud Lyne Rahbeks halvbror, Matthias Rahbek.

Schillers skuespil *Kabale und Liebe* (1784) var udkommet i en dansk oversættelse af Andreas Christian Alstrup i 1805, betitlet *Kabale og Kiærlighed*.

Schillers skuespil *Wilhelm Tell* (1804) var udkommet i en dansk oversættelse af Knud Lyne Rahbek i 1805, betitlet *Vilhelm Tell*.

Ud over de tre nævnte oversættelser findes et fjerde, samtidigt forsøg på at oversætte Schillers skuespil *Don Carlos* (1787), nemlig Johan Storm Munks, som Rahbek overser. Munk udsendte en *Indbydelse til Subscription paa en Oversættelse af Friedrich Schillers Don Karlos* i 1804, der indeholdt en oversættelse af skuespillets 1. akt, 5. scene, men fik først udgivet hele skuespillet i 1812.

Allerede i 1796 havde Malthe Conrad Bruun i sit teatertidsskrift *Svada* oversat et kort uddrag af *Don Carlos* fra 1787 (2. akt, 8. scene) under titlen "Et Stykke af Schillers Don Karlos" (Bruun 1796, s. 42-48).

Frederik Schmidts oversættelse af 3. akt, 8.-10. scene af Schillers skuespil *Don Carlos* (1787) blev optrykt i oktobernummeret af *Minerva*, 1803. Derudover havde Schmidt oversat en række af Schillers digte i Rahbeks tidsskrift *Den Danske Tilskuer*, 1802 og 1803.

Jens Møller fik trykt "Nok et Forsøg til en Oversættelse af Schillers Don Karlos" i Rahbeks tidsskrift *Den Danske Tilskuer*, nr. 96 og 97, 1804. Møller oversatte skuespillets 2. akt, 2. scene.

Det har ikke været muligt at opspore samtidige forsøg fra Rahbeks hånd på at oversætte *Don Carlos*. Rahbek fik dog udgivet en egenhændig oversættelse af Schillers *Don Carlos* i 1830.

Rahbek havde trykt en egenhændig oversættelse af 2. akt, 7. scene af *Wallensteins* anden del "Die Piccolomini" (da. "Piccolominierne", 1816) i sit tidsskrift *Den Danske Tilskuer* i 1805. Hans oversættelse af Schillers trilogi *Wallenstein* (1800) udkom først i 1816.

Rahbek havde trykt omfattende uddrag af *Maria Stuart* i sit tidsskrift *Den Danske Tilskuer* over numrene 73 & 74, 76 & 77 og 98 & 99 i 1805. En fuldstændig oversættelse fra Rahbeks hånd udkom i 1812.

Det har ikke været muligt at finde andre samtidige oversættelser af Schillers *Maria Stuart* end Rahbeks uddrag fra 1805.

En lang række af Schillers digte var blevet trykt i Rahbeks *Den Danske Tilskuer*: Frederik Schmidt havde oversat "Skyggernes Rige" (ty. "Das Reich der Schatten") i nr. 92 og 93, 1800, "Jordens Deeling" (ty. "Die Teilung der Erde") i nr. 82, 1802 og "De to Venner" (ty. "Die Bürgschaft") i nr. 83 og 84, 1803. Oehenschläger havde oversat "Hymne til Glæden" (ty. "An die Freude") i nr. 23, 1802, og Jens Møller "Qvindernes Værd" (ty. "Würde der Frauen") i nr. 50 og 51, 1803. I *Iris og Hebe* fra 1796 findes endnu en oversættelse af "An die Freude" med titlen "Til Glæden", denne gang af J.C. Tode. J.H. Spleth havde oversat et uddrag af begyndelsen af "Über naive und sentimentalische Dichtung" under titlen "Om det Naive" i antologien *Philosophiske Afhandlinger til Sandheds, Dyds og Smags Udbredelse* i 1798. I *Euphrosyne. Et Tidsskrift for Fruentimmer* havde Jens Kragh Høst i 1796 optrykt flere af Schillers mindre tekster, herunder "Om æstetiske Sæders Farlighed" (uddrag af "Über die notwendigen Grenzen beim Gebrauch schöner Formen") i bind 3 og "Über Anmut und Würde", som i uddrag blev optrykt i to dele, "Om Ynde" og "Om Værdighed", i hhv. bind 7 og 8.

Først fra 1817 blev Schillers skuespil opført på Det Kongelige Teater i Rahbeks oversættelser: *Kabale og Kiærlighed* i april og maj 1817 og *Maria Stuart* i september 1817. Allerede omkring år 1800 havde blandt andre Michael Rosing ønsket at opføre Schillers *Røverne* og *Don Carlos*, men forslaget blev afvist af Jørgen Kierulf med den begrundelse, at markisen af Posa, Don Carlos' ven, var "en Jacobiner, der ved sin glatte Philosophie var farligere end Robespierre eller Marat" (citeret efter Overskou 1860, s. 774, der ikke angiver kilden).

her: engagement, identifikation, se indledningens afsnit om "'Sluttelse' og tårestrøm"

Marquisen af Posa er en af de centrale personer i Schillers skuespil *Don Carlos* (1787), der foregår i Spanien i anden halvdel af 1500-tallet. Spanieren Posa, der sympatiserer med den nederlandske uafhængighedsbevægelse, er bærer af skuespillets republikanske frihedsidealer.

tabt.

hovedperson i Christian August Vulpius' populære røverroman *Rinaldo Rinaldini, der Råuber Hauptmann* (1799, dansk udgave *Røverkaptainen Rinaldo Rinaldini*, 1800-1802).

hovedperson i Schillers skuespil *Die Räuber* (1781, da. *Røverne*, 1801). Ligesom Rinaldo er Karl Moor røverhøvding.

hentydning til Karl Moor, hovedpersonen i Schillers skuespil *Die Räuber* (1781, da. *Røverne*, 1801).

le ad, gøre nar ad.

vente (på tillokkende vis).

her: geniets.

Manuskriptet til oversættelsen findes ikke i Grundtvig-arkivet.

fortalen til Schillers *Die Braut von Messina*, "Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie" fra 1803 (1974b, s. 815-823, da. "Om Chorets Brug i Tragoedien", u.å.: 1806). Manuskriptet til denne oversættelse findes ikke i Grundtvig-arkivet.

Fortalen til Schillers *Die Braut von Messina* blev oversat under titlen "Om Chorets Brug i Tragoedien" i *Nytaarsgave for Skuespilyndere 1807*, som var udgivet af Peter Foersom. Oversætteren var Nicolaj Esmark Øllgaard, der brugte sit mellemnavn som signatur.

Schiller beskrev selv *Die Braut von Messina* (da. *Bruden fra Messina*, 1896) som et værk "nach der strengsten griechischen Form" (Luserke-Jaqui 2005, s. 195, da. efter den strengeste græske form). Bl.a. gav Schiller koret en central rolle i tragedien.

erinye.

oversat citat fra Schillers fortale: "Der höchste Genuß aber ist die Freiheit des Gemüths in dem lebendigen Spiel aller seiner Kräfte" (Schiller 1974b, s. 816). Schillers beskrivelse af kunstværkets bevidsthedsmæssige status står i gæld til Kants *Kritik der Urteilkraft* (da. *Kritik af dømmekraften*, 2007), hvor Kant netop beskriver nydelsen ved kunstværket som oplevelsen af erkendelseskræfternes frie spil, dvs. forstanden og indbildningskraften (Kant 1995, s. 132). Se indledningens afsnit om "Grundtvigs nedslag i Schillers fortale".

Grundtvig overtager ordet 'gemyt' ('Gemüth') fra Schiller, der anvender ordet i samme betydning, som Kant bruger i *Kritik der Urteilkraft* (da. *Kritik af dømmekraften*, 2007), nemlig betydningen 'bevidsthed'.

Grundtvig overtager ordet 'Kraft' fra Schiller, der anvender ordet om erkendelseskrafterne i kantiansk forstand, dvs. forstanden og indbildningskraften, se hertil indledningens afsnit om "Grundtvigs nedslag i Schillers fortale".

hovedperson i Schillers skuespil, *Die Räuber* (1781, da. *Røverne* 1801).

Jeanne d'Arc, der er hovedperson i Schillers skuespil *Die Jungfrau von Orleans* (1801, da. *Johanna d'Arc Orleans Mø*, 1813).

parafrase af Henrich Steffens' beskrivelse af de antikke grækernes forhold til skæbnen: "Skjebnen var hos de Gamle alle Gudernes Gud, den eneste, sande Gud – og aabenbarede sig for dem, i det den forstyrrede [: ødelagde] det Herligste" (Steffens 1996, s. 134).

engagere os i; identificere os med, se indledningens afsnit om "'Sluttelse' og tårestrøm".

tager.

Grundtvig fortsætter konkluderende i udtogsbogens kladde: "De ere Guder for Os og kun med Mennesker kunne vi føle" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 386, intern varians udeladt).

Grundtvig karakteriserer den moderne tragedies hovedpersoner ved deres spaltning mellem det ideelle og det reelle, mellem idé og virkelighed. Deres position er med andre ord romantisk, idet de længes efter noget højere. Grundtvig har antagelig stiftet bekendtskab med denne modsætning i Henrich Steffens' filosofiske indledningsforelæsninger: "Den romantiske Poesie, skjönt den bevægede sig i levende Gestalt, og søgte at aabenbare Ideerne ved endelig Skjönhed, gav dem dog alle et subjectivt Præg, dette subjective, som gaaer ud over Gjenstanden, selv tilstaaer at den ikke tilfredsstilles, characteriserer den moderne Poesie, giver den mindre Grad af Fuldendelse" (Steffens 1996, s. 137).

Ideen om den moderne kunsts ufuldendthed kan Grundtvig muligvis kende fra Steffens' filosofiske indledningsforelæsninger, hvor Steffens efter forbillede i Schillers "Über naive und sentimentalische Dichtung" (1795-1796, da. "Om naiv og sentimental digtning" 1952) definerer den klassiske kunsts værker som "fuldendte, organiske, med et Livsprincip i sig selv, der sikrer dem Udödelighed" – en perfekt sammensmeltning af det subjektive og objektive. Derimod er den moderne – romantiske – poesi karakteriseret ved en overvægt af kunstens subjektive aspekt som "giver den mindre Grad af Fuldendelse" (Steffens 1996, s. 136-137).

Grundtvig afviger her fra Schiller, der anvender kunst og poesi som synonyme begreber, ikke som modsætninger. En skarp skelnen mellem kunst og poesi havde Grundtvig derimod mødt i Henrich Steffens' tabte Goethe-forelæsninger, hvor kunsten blev underordnet poesien. Se indledningens afsnit om "Poesi kontra kunst".

Grundtvig afviger her fra Schillers anvendelse af begreberne og læner sig i stedet op ad Steffens, der ser poesien og kunsten som modsætninger (se indledningens afsnit om "Poesi kontra kunst"). I en kladde til afhandlingen i udtogsbøgerne fra 1806 stillede Grundtvig ikke problematikken op som et åbent spørgsmål, men erklærede åbent sin afstandtagen fra kunsten: "Rent ud tilstaaer Jeg da, den højeste Konst yder ikke Mig den højeste Nydelse. Schiller synes selv at have følt hint kunde omtvivles, i det Han siden forudsætter som afgjort, at den der ser et Drama meget vel ved at det er et Spil" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 386).

parafrase af Schillers fortale: "Aber er weiß selbst recht gut, daß er nur ein leeres Spiel treibt, daß er im eigentlichen Sinn sich nur an Träumen weidet, und wenn er von dem Schauplatz wieder in die wirkliche Welt zurück kehrt, so umgiebt ihn diese wieder mit ihrer ganzen drückenden Enge, er ist ihr Raub wie vorher, denn sie selbst ist geblieben was sie war, und an ihm ist nichts verändert worden" (Schiller 1974b, s. 816, da. "men han ved selv ganske vel, at han kun bedriver et tomt spil, at han i egentlig forstand kun fryder sig over drømme, og når han fra skuepladsen vender tilbage til den virkelige verden, så omgiver den ham igen med sin fulde trykkende snæverhed, han er som før igen dens bytte, for den er selv forblevet, hvad den var, og der er intet forandret ved ham", overs. GV). Dette udsagn gælder ifølge Schiller dog kun den kunst, som ikke har et dannende og dermed frisættende aspekt, se indledningens afsnit om "Kritik af den æstetiske frihed".

parafrase af Schillers fortale: "Und eben darum weil die wahre Kunst etwas reelles und objektives will, so kann sie sich nicht bloß mit dem Schein der Wahrheit begnügen; auf der Wahrheit selbst, auf dem festen und tiefen Grunde der Natur errichtet sie ihr ideales Gebäude" (Schiller 1974b, s. 817, da. "Og netop fordi den sande kunst vil noget reelt og objektivt, så kan den den ikke blot nøjes med skinnets af sandheden; på sandheden selv, på naturens faste og dybe grund rejser den sin ideale bygning", overs. GV). Se indledningens afsnit om "Grundtvigs nedslag i Schillers fortale".

Billedet er antagelig en forenklet parafrase af følgende passage i Schillers fortale: "daß sie [die wahre Kunst] eine Kraft in ihm erweckt, übt und ausbildet, die sinnliche Welt, die sonst nur als ein roher Stoff auf uns lastet, als eine blinde Macht auf uns drückt, in eine objektive Ferne zu rücken, in ein freies Werk unsers

Geistes zu verwandeln, und das Materielle durch Ideen zu beherrschen" (Schiller 1974b, s. 816-817, da. "at [den sande kunst] vækker, øver og danner en kraft i ham, der kan skabe en objektiv afstand til den sanselige verden, som ellers blot tynger os som en rå masse og som trykker os som en blind magt; en kraft, der kan forvandle den til vor ånds frie værk og beherske det materielle gennem ideerne", overs. GV). Se indledningens afsnit om "Kritik af den æstetiske frihed".

fået.

Det fremstillede syn på forholdet mellem poesi og virkelighed er snarere inspireret af Henrich Steffens end af Schillers fortale. Samme forestilling dukker op i Grundtvigs refleksioner over Steffens' Goetheforelæsninger: "Først nu kan leg forklare Mig hine Steffensens Yttringer, at Poesien nødvendig maae yttre sig som opponerende mod Eksistensen" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 221).

I sine Goethe-forelæsninger kritiserede Henrich Steffens digteren for at have "forsonet sig med Eksistensen", som Grundtvig formulerer det i sin udtogsbog (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 226). Grundtvig generaliserer Henrich Steffens' Goethe-kritik til også at gælde Schiller.

Forholdet mellem frihed og nødvendighed er et centralt tema i den filosofiske idealisme, såvel hos Schiller som hos Kant, Fichte og Schelling. Denne diskussion klinger med i Schillers beskrivelse af, hvordan mødet med kunstværket vækker menneskets frihed, der lærer ham at overvinde den sanselige verdens kontingens. Se indledningens afsnit om "Kritik af den æstetiske frihed".

I udtogsbogens kladde afskriver Grundtvig herefter romantikernes projekt: "Men uden Tvivl skuffe de sig og forveksle den højeste Nydelse med den harmonisk rolige" (*Dag- og Udtogsbøger* 1979 1, s. 387).

Grundtvig polemiserer mod Schillers forståelse af kunsten som en frisættelse af mennesket, se kommentaren til "Friheden udvikle sig af Nødvendigheden selv".

dvs. nødvendigvis.

ganske vist.

Grundtvig fortsætter konkluderende i udtogsbogens kladde: "Han staar paa det Absolutes Grændse og intet Relativt kan naa ham" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 387).

henvisning til Schillers fortale: "Der höchste Genuß aber ist die Freiheit des Gemüths in dem lebendigen Spiel aller seiner Kräfte" (Schiller 1974b, s. 816, da. "Den højeste nydelse er dog bevidsthedens frihed i alle sine kræfters levende spil", overs. GV). Se indledningens afsnit om "Grundtvigs nedslag i Schillers fortale".

Grundtvig fortsætter konkluderende i udtogsbogens kladde: "dette er hans højeste Maal paa Jorden, og hvad der fremhjælper denne Hæven og konstituerer den, er den højeste Nydelse - Dette Liv er det som udtaler sig gennem hele Historien, dette er det som spirer i vore hellige Böger og træder koncentreret frem i Pauli dybe Erklæring. Den længselsfulde Skabning, undergiven Forfængeligheds Tjeneste mod sin Villie, sukker efter Guds Börns herlige Frihed - Dette sted, der, saa tydeligt det end er, for Enhver der fik Sands for det Høje og Dybe, har maattet lade sig som den hele hellige Skrift misbruge af vanhellig Haand til at bekræfte det mest betydningsløse" (*Dag- og Udtogsbøger* 1 1979, s. 388, intern varians udeladt).

Grundtvig kan være inspireret af Henrich Steffens' filosofiske indledningsforelæsninger i sin beskrivelse af det gamle Grækenland som en poetisk guldalder, der modsat romantikken ikke kendte til splittelsen mellem ideal og virkelighed: "Det er vist, at den tidligste Menneskeslægts hele Liv var Religion, at alle deres Forestillinger og Handlinger havde et umiddelbart Hensyn til det Evige, kort: at de, som ogsaa en af de herligste og dybsindigste Græker sige om dem, vare Guderne, blant alle Mennesker nærmest" (Steffens 1996, s. 123).

lat., skæbne.

Efter faderens død er fjendskabet mellem de to brødre, Don Manuel og Don Cæsar, brudt ud i lys lue. Messinas borgere er derfor splittet i to lejre, som på scenen repræsenteres af hver sit halvkor.

Isabella.

den ældre Don Manuel og den yngre Don Cesar.

prangende.

hentydning til Medusa.

dørtærskel.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Erinyerne beskyttede afgivne løfter og eder i den græske mytologi.

hvælv, dvs. hævet.

Rækkefølgen er omvendt hos Schiller: "Kaum gebiet ich dem kochenden Blute. / Gönn ich ihm die Ehre des Worts?", v. 149-150 (da. "Knap kan jeg beherske det kogende blod / Skal jeg unde ham ordets ære?").

dvs. gudsfred (lat. *treuga dei*). I 1000-tallet pålagde romerkirken de krigsførende magter at holde våbenhvile på helligdage, i fasten eller på bestemte ugedage (fx fra onsdag aften til mandag morgen).

uden vrede.

også.

Schiller: "Da mag der blutige Kampf sich erneuen", v. 170 (da. "da kan den blodige kamp forny sig", overs. GV). Personificeringen af krigen som en jætte er Grundtvigs tilføjelse.

Schiller: "Dich nicht haß ich! Nicht du bist mein Feind!", v. 175 (da. "Dig hader jeg ikke! Du er ikke min fjende!", overs. GV).

overvejede, tænkte.

vandren.

Schiller: "hochwallenden", v. 192 (da. "højtbyggende", overs. GV).

vildledte, bedrog.

Schiller: "Diese Ulmen, mit Reben umspinnen / Sind sie nicht Kinder unsrer Sonnen?", v. 198 f. (da. "Disse elme, omvundet med vinranker, / er de ikke børn af vor sol?", overs. GV).

uden vrede.

Det historiske forbillede for den fremmede herskerslægt i Schillers skuespil er normannerne, der erobrede Sicilien fra 1060-1090.

Helios.

Schiller: "Sonne", v. 213 (da. "sol", overs. GV).

Schiller: "Und wir könnten es fröhlich genießen", v. 215 (da. "Og vi kunne det glade nyde", overs. GV).

sørøvere, fribyttere.

drager, tillokke.

Schiller: "Nicht wo die goldene Ceres lacht / Und der friedliche Pan, der Flurenbehüter", v. 224 f. (da. "Ikke hvor den gyldne Ceres ler / og den fredelige Pan, markernes beskytter", overs. GV).

yndighed.

Schiller: "Mit der furchtbaren Stärke gerüstet / führen sie aus, was dem Herzen gelüstet", v. 235 f. (da. "Udrustet med frygtelig styrke / udfører de, hvad hjertet lyster", overs. GV).

Passagen citeres på originalsproget i den samtidige afhandling "Om Videnskabelighed og dens Fremme" (Grundtvig 1807, s. 251).

Schiller: "Die Zerstörung verkündigt sie nur", v. 251 (da. "det [: det frygtelige spor] indvarsler blot ødelæggelsen", overs. GV).

ødelæggelsen.

plyndrere, krigsherrer; substantivering af verbet "hænge". Schiller: "Eroberer", v. 253 (da. "erobrere", overs. GV).

ildfulde.

Schiller: "mit der Mutter und ihren Söhnen / krönt sich die herrlich vollendete Welt", v. 270 (da. "med moderen og hendes sønner / krones den herligt fuldendte verden", overs. GV).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

guddommeligt; dvs. som har sit udspring hos guderne.

Schiller: "ganzen Geschlechtern", v. 287 (da. "hele slægter", overs. GV).

anråbelse af Jomfru Maria.

angst, frygt.

sig (imperativ pluralis af 'sige').

bidsel.

tro (imperativ pluralis af 'tro').

lær (imperativ pluralis af 'lære').

misundelig.

bund, der er tjenlig til ankring; grundlag.

Schiller: "Ja, es ist etwas Großes, ich muß es verehren / um einer Herrscherin fürstlichen Sinn", v. 370 f. (da. "Ja, der er noget stort, jeg må det beundre, / ved en herskerindes fyrstelige forstand," , overs. GV).

strålende, funklende.

ørken.

trods (imperativ pluralis af 'trodse').

vov (imperativ pluralis af 'vove').

favnet.

gave.

hvorfra.

Schiller: "eine Lavarinde / Liegt aufgeschichtet über dem Gesunden", v. 401 f. (da. "en lavaskorpe / er lagt i lag oven på den sunde", overs. GV).

ødelæggelse.

handling.

beslut (imperativ pluralis af 'beslutte').

højsindet.

måtte I skænke (optativisk konjunktiv).

nedkast (imperativ pluralis af 'nedkaste').

opofr (imperativ pluralis af 'opofre').

Hør (imperativ pluralis af 'høre').

Grundtvig afviger her væsentligt fra Schiller: "Laßt es genug sein und endet die Fehde, / Oder gefällt's euch, so setzet sie fort", v. 435 f. (da. "Lad det være nok og gør en ende på fejden / eller, hvis det passer jer, så fortsæt den", overs. GV).

skal ophøre (optativisk konjunktiv).

skal sig svale (optativisk konjunktiv).

vedbliv (imperativ pluralis af 'vedblive').

Oversættelsen mangler en markering af, at replikken skifter til Isabella.

fuldend (imperativ pluralis af 'fuldende').

adlyd (imperativ pluralis af 'adlyde').

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

skal være (optativisk konjunktiv).

Schiller har her: "Halle", v. 446 (da. "hal", overs. GV).

nu også.

gensidige mord.

udryd (imperativ pluralis af 'udrydde').

Eteokles og Polyneikes, Antigones brødre, som kæmpede om kongemagten efter deres faders, Ødipus', død og slog hinanden ihjel.

gå (imperativ pluralis).

kæmp (imperativ pluralis af 'kæmpe').

bor [...] ind (imperativ pluralis af 'indbore').

ombyt (imperativ pluralis af 'ombytte').

sejr (imperativ pluralis af 'sejre').

uenighed; strid.

Schiller: "Scheiterhaufen", v. 457 (da. "(kætter)bål", overs. GV).

frygtindgydende, rædselsvækkende.

Anvendt litteratur

- Albertsen, Leif Ludwig (1978) *Schillerklubben*. København
- Bobé, Louis (1905) *Schiller und Dänemark*. Leipzig & Wien
- Domes, Fred J. (1935) *Schiller auf der dänischen Bühne*. Leipzig & Berlin
- Foersom, Peter red. (u.å.: 1806) *Nytaarsgave for Skuespilyndere 1807*. København
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1807) "Om Videnskabelighed og dens Fremme" i *Ny Minerva*, marts, s. 249-298. København
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1940) "Af Grundtvigs Dagbøger" i *N.F.S. Grundtvig. Værker i Udvalg 1*, udg. af Georg Christensen & Hal Koch, s. 1-102. København
- Grundtvig, Nicolai Frederik Severin (1979) *N.F.S. Grundtvig Dag- og Udtogsbøger 1-2*, udg. af Gustav Albeck. København
- Hultberg, Helge (1973) "Den unge Henrich Steffens 1773-1811" i *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i anledning af universitetets årsfest november 1973*, s. 7-115. København
- Kant, Immanuel (1995a) *Kritik der reinen Vernunft*, udg. af Wilhelm Weischedel. Frankfurt am Main
- Kant, Immanuel (1995b) *Kritik der Urteilskraft*, udg. af Wilhelm Weischedel. Frankfurt am Main
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1996) "Henrik Steffens' Goethe-Forelæsninger i 1803" i *Henrich Steffens, Indledning til filosofiske Forelæsninger*, s. 227-243, udg. af Johnny Kondrup. København
- Luserke-Jaqui, Matthias & Grit Dommers red. (2005) *Schiller-Handbuch, Leben - Werk - Wirkung*. Stuttgart
- Overskou, Thomas (1860) *Den danske Skueplads, i dens Historie, fra de første Spor af danske Skuespil indtil vor Tid 1-7*, bind 4. København
- Paul, Fritz (1973) *Henrich Steffens. Naturphilosophie und Universalromantik*. München
- Pott, Hans-Georg (1980) *Die schöne Freiheit. Eine Interpretation zu Schillers Schrift Über die ästhetische Erziehung des Menschen in einer Reihe von Briefen*. München
- Rønning, Frederik (1907-1913) *N.F.S. Grundtvig. Et Bidrag til Skildring af dansk Åndsliv i det 19. Århundrede* bind 1:2, København
- Safranski, Rüdiger (2004) *Friedrich Schiller oder Die Erfindung des Deutschen Idealismus*. München & Wien
- Scharling, Carl Immanuel (1947) *Grundtvig og Romantiken belyst ved Grundtvigs Forhold til Schelling*. København
- Schiller, Friedrich (1973) "Die Räuber" [1781] i *Sämtliche Werke 1-5*, bind 1, udg. af Herbert G. Göpfert & Gerhard Fricke, s. 491-638. München
- Schiller, Friedrich (1801) *Røverne. Et Sørgespil [1781]*, overs. af Matthias Rahbek. Helsingør
- Schiller, Friedrich (1973) "Kabale und Liebe" [1784] i *Sämtliche Werke 1-5*, bind 1, udg. af Herbert G.

- Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 755-838. München
- Schiller, Friedrich (1805) *Kabale og Kiærlighed. Et borgerligt Sørgespil i fem Optoge* [1784], overs. af Andreas Christian Alstrup. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "An die Freude" [1786] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 1, udg. af Georg Kurscheidt, s. 410-413. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1796) "Til Glæden" [1786], overs. af Johann Clemens Tode i *Iris og Hebe. En Fortsættelse af Maanedsskriftet Iris*, Julii, August og September, s. 73-78. København
 - Schiller, Friedrich (1802) "Hymne til Glæden" [1786], overs. af Adam Oehlenschläger i *Den danske Tilskuer*, 23, s. 177-182. København
 - Schiller, Friedrich (1974d) "Don Carlos" [1787] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 7-267. München
 - Schiller, Friedrich (1796) "Et Stykke af Schillers Don Karlos", overs. af Malthe Conrad Bruun i *Svada, et Magazin for Theatrets Philosophie, Litteratur og Historie*, s. 42-48. København
 - Schiller, Friedrich (1803) "Don Karlos (af Schiller) 3die Akts 8de, 9de og 10de Optrin", overs. af Frederik Schmidt i *Ny Minerva*, oktober, s. 47-72. København
 - Schiller, Friedrich & Johan Storm Munk (1804) *Indbydelse til Subscription paa en Oversættelse af Friedrich Schillers Don Karlos*. København
 - Schiller, Friedrich (1804) "Nok et Forsøg til en Oversættelse af Schillers Don Karlos", overs. af Jens Møller i *Den danske Tilskuer*, 96 & 97, s. 761-776. København
 - Schiller, Friedrich (1812) *Don Carlos, Infant af Spanien* [1787] overs. af Johan Storm Munch. Oslo
 - Schiller, Friedrich (1830) *Don Carlos, Infant af Spanien* [1787], overs. af Knud Lyne Rahbek. København
 - Schiller, Friedrich (1792) "Was heißt und zu welchem Ende studiert man Universalgeschichte? Eine akademische Antrittsrede" [1789] i *Kleinere prosaische Schriften* 1-4, bind 1, s. 54-98. Leipzig
 - Schiller, Friedrich (1992) "Über Anmut und Würde" [1793] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 8, udg. af Rolf-Peter Janz, Hans Richard Brittnacher, Gerd Kleiner & Fabian Störmer, s. 330-394. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1796) "Om Ynde" [1793], overs. af Jens Kragh Høst i *Euphrosyne*, 2, s. 212-238. København
 - Schiller, Friedrich (1796) "Om Værdighed" [1793], overs. af Jens Kragh Høst i *Euphrosyne*, 2, s. 289-307. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "Das Reich der Schatten" [1795] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 1, udg. af Georg Kurscheidt, s. 425-430. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1800) "Skyggernes Rige" [1795], overs. af Frederik Schmidt i *Den danske Tilskuer*, 92 & 93, s. 831-846. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "Die Teilung der Erde" [1795] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 1, udg. af Georg Kurscheidt, s. 442-443. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1802) "Jordens Deeling" [1795], overs. af Frederik Schmidt i *Den danske Tilskuer*, 82, s. 655-656. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "Über die notwendigen Grenzen beim Gebrauch schöner Formen" [1795] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 8, udg. af Rolf-Peter Janz, Hans Richard Brittnacher, Gerd Kleiner & Fabian Störmer, s. 677-705. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1796) "Om æsthetiske Sæders Farlighed" [1795], overs. af Jens Kragh Høst i *Euphrosyne*, 3, s. 35-59. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "Über die ästhetische Erziehung des Menschen" [1795] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 8, s. 706-810, udg. af Rolf-Peter Janz, Hans Richard Brittnacher, Gerd Kleiner & Fabian Störmer, Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1992) "Über naive und sentimentalische Dichtung" [1795-1796] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 8, udg. af Rolf-Peter Janz, Hans Richard Brittnacher, Gerd Kleiner & Fabian Störmer, s. 706-810. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1952) "Om naiv og sentimental digtning" [1795-1796] i *Om naiv og sentimental digtning og Om det ophøjede*, overs. af Johan Johansen. København
 - Schiller, Friedrich (1798) "Om det Naive" [1795-1796], overs. af Johan Herman Spleth i *Philosophiske Afhandlinger til Sandheds, Dyds og Smags Udbredelse*, udg. af Jacob Thomsen, s. 166-209. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "Würde der Frauen" [1796] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 1, udg. af Georg Kurscheidt, s. 448-452. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1803) "Qvindernes Værd" [1796], overs. af Jens Møller i *Den danske Tilskuer*, 50 & 51, s. 406-408. København
 - Schiller, Friedrich (1992) "Vom Erhabenen" [1796] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 8, udg. af Rolf-Peter Janz, Hans Richard Brittnacher, Gerd Kleiner & Fabian Störmer, s. 822-840. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1992) "Die Bürgschaft" [1799] i *Werke und Briefe* 1-10, bind 1, udg. af Georg Kurscheidt, s. 26-30. Frankfurt am Main
 - Schiller, Friedrich (1803) "De to Venner" [1799], overs. af Frederik Schmidt i *Den danske Tilskuer*, 83 & 84, s. 665-672. København
 - Schiller, Friedrich (1974e) "Die Piccolomini" [1800] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 313-405. München
 - Schiller, Friedrich (1805) u.t.: [Uddrag af Piccolominierne] [1800], overs. af Knud Lyne Rahbek i *Den danske Tilskuer*, 44 & 45, s. 345-360. København

- Schiller, Friedrich (1816) "Piccolominiene" i *Wallenstein, et dramatisk Digt* 1-2 [1800], overs. af Knud Lyne Rahbek, s. 63-217. København
- Schiller, Friedrich (1816) *Wallenstein, et dramatisk Digt* 1-2 [1800], overs. af Knud Lyne Rahbek. København
- Schiller, Friedrich (1974f) "Maria Stuart" [1801] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 549-686. München
- Schiller, Friedrich (1805) u.t.: [Uddrag af Maria Stuart] [1801], overs. af Knud Lyne Rahbek i *Den danske Tilskuer*, 73 & 74, s. 577-592. København
- Schiller, Friedrich (1805) u.t.: [Uddrag af Maria Stuart] [1801], overs. af Knud Lyne Rahbek i *Den danske Tilskuer*, 76 & 77, s. 601-615. København
- Schiller, Friedrich (1805) u.t.: [Uddrag af Maria Stuart] [1801], overs. af Knud Lyne Rahbek i *Den danske Tilskuer*, 98 & 99, s. 777-792. København
- Schiller, Friedrich (1812) *Maria Stuart. Sørgespil i fem Acter* [1801], overs. af Knud Lyne Rahbek. København
- Schiller, Friedrich (1974g) "Die Jungfrau von Orleans" [1801] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 687-812. München
- Schiller, Friedrich (1813) *Johanna d'Arc, Orleans Mø* [1801], overs. af Knud Lyne Rahbek. København
- Schiller, Friedrich von (1803) *Die Braut von Messina*. Tübingen
- Schiller, Friedrich von (1896) *Bruden fra Messina eller de fjendtlige Brødre* [1803], overs. af Johannes Magnussen. København
- Schiller, Friedrich (1974a) "Die Braut von Messina" [1803] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 813-912. München
- Schiller, Friedrich (1974b) "Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie" [1803] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 815-823. München
- Schiller, Friedrich (u.å.: 1806) "Om Choret's Brug i Tragoedien" [1803], overs. af Nicolaj Esmark Øllgaard i *Nytaarsgave for Skuespilyndere 1807*, s. 30-50. København
- Schiller, Friedrich (1974c) "Wilhelm Tell" [1804] i *Sämtliche Werke* 1-5, bind 2, udg. af Herbert G. Göpfert, Gerhard Fricke & Herbert Stubenrauch, s. 913-1029. München
- Schiller, Friedrich (1805) *Vilhelm Tell. Skuespil* [1804], overs. af Knud Lyne Rahbek. København
- Steffens, Henrich (1996) *Indledning til filosofiske Forelæsninger* [1803], udg. af Johnny Kondrup. København
- Vulpius, Christian August (1800) *Røverkaptainen Rinaldo Rinaldini. En romantisk Historie fra vort Aarhundrede* 1-5, overs. af Mathias Rahbek. København
- Vulpius, Christian August (1974) *Rinaldo Rinaldini, der Råber Hauptmann* 1-3. Hildesheim